

Modern Magyarország

Az ELTE BTK

Új- és Jelenkori Magyar Történelem
Doktori Program konferenciája

2015. június 2-3.

ELTE BTK Központi Olvasóterem

2015. június 2. (kedd)

09.00–09.10: Dr. Borsodi Csaba, a Történeti Intézet igazgatójának köszöntője

09.10–09.20: Dr. Varga Zsuzsanna, a Doktori Program vezetőjének köszöntője

09.30–10.30: I. szekció:
Sajtó a XIX-XX. században

10.30–11.00: Vita

11.00–11.30: Kávészünet

11.30–12.00: Tanszéki retrospektív: az ELTE BTK ÚJMTT elmúlt egy éve

12.00–13.30: Ebédészünet

13.30–14.30: II./I szekció: Vidék és város a XIX. században

14.30–15.00: Vita

15.00–15.30: Kávészünet

15.30–16.10: II./II szekció:
Vidék és város a XIX. században

16.10–16.40: Vita

16.40–17.00: Kávészünet

17.00–17.30: Johanna Mellis angol nyelvű előadása: „Elite Athletes under State Socialism: An Analysis of Everyday Life, Gender and Memory(ies) in Hungary”

2015. június 3. (szerda)

10.00–11.20: III. szekció:
Személyes források a XIX-XX. századból

11.20–12.00: Vita

12.00–13.30: Ebédészünet

13.30–14.50: IV. szekció:
1945 utáni történelem

14.50–15.30: Vita

15.30–16.00: Kávészünet

16.00–17.00: Kerekasztal-beszélgetés a tanszék volt doktoranduszaival: Élet a fokozaton túl...

17.30: Kötetlen beszélgetés (Fecske)

Részletes program:

2015. június 2. (kedd)

09.00–09.10: **Dr. Borsodi Csaba**, a Történeti Intézet igazgatójának köszöntője

09.10–09.20: **Dr. Varga Zsuzsanna**, a Doktori Program vezetőjének köszöntője

09.30–10.30:

I. szekció: Sajtó a XIX-XX. században
szekcióvezető: Dr. Sipos Balázs

Simon Bernadett

Egy kiállítás képei...

Az 1896-os Millenniumi Ezredéves Országos Kiállítás alkalmából több lap is megjelent, melyeknek egy részét a kiállítási igazgatóság adta ki, míg a többi, üzleti vállalkozások eredményeként jött létre. Ezen újságoknak feladata az volt, hogy tájékoztassák a minél szélesebb körű olvasóközönseget az eseményekről, programokról, hirdessék és népszerűsítsék a jubileumi év ünnepeit, és természetesen a Városligetben megrendezett kiállítást is. Az 1896. május 2-a és november 3-a közötti rendezvény két fő eseménye, a megnyitó ünnepély és a háromnapos, I. Ferenc József és Erzsébet királyné trónra lépésének 29. évfordulója alkalmából, június 6-a és 8-a közötti programok voltak. Előadásomban a *Millenniumi Lapok* és a *Millennium* című újságok, a kiállítás fél éve alatt megjelenő lapszámain keresztül mutatom be a fent említett két ünnepi eseményt. A fő hangsúlyt azokra a jellegzetességekre helyezem, amelyek megmutatják, hogy a lapok kiadója mennyiben határozta meg az egyes kiadványok arculatát, ezzel akarva-akaratlanul befolyásolva az olvasóközönseget. Az újságok tartalmi feltárásán keresztül szeretném bemutatni azt, hogy milyen változatosak lehetnek egy kiállítás képei...

Sárándi Tamás:

„Zsidóbarátok és szabadkőművesek előnyben Szatmáron”? avagy a Szamos napilap esete a katonai közigazgatással

Az előadásban az észak-erdélyi magyar katonai közigazgatás idejének sajtóéletéből szeretnék pár pillanatképet felvillantani. Elsősorban nem tartalmi vagy esztétikai szempontok alapján vizsgáljuk a sajtót, hanem inkább a működési elvre kívánunk rávilágítani. Mindezt egy konkrét eset, a Szatmárnémetiben évtizedek óta megjelenő Szamos napilap kapcsán kívánom felvázolni. A katonai közigazgatás működésének megkezdése előtt kiadott Utasítás szerint a Szamos napilap a betiltandó sajtótermékek listájára került s helyette egy korábban megszűnt napilap a Szatmári Újság kellett volna megkezdje működését. Ennek ellenére a lap egy napig sem szünetelt, s a tervezett új sajtótermék nem kapta meg a működési engedélyt. Az eset kapcsán igyekszem feltárni a háttérben meghúzódó különböző csoport és érdekelletékekre, illetve rávilágítani a helyi magyar elit érdekérvényesítő képességére. Emellett betekintést nyerhetünk a zsidótörvények visszacsatolt területeken történő alkalmazásába is. A kutatást nehezíti, hogy a korszakra vonatkozóan csak töredékes iratanyag áll rendelkezésünkre, így az események mögött meghúzódó különböző érdekelletéket sok esetben csak következtetünk. Mindezekkel együtt reményeink szerint ezen esettanulmány is hozzájárul a katonai közigazgatási működési elvének jobb megértéséhez.

Szikszai Gergely:

Antiszemita papok, antiszemita intelligencia.

A római katolikus papság és az egyetemi ifjúság megjelenítése a *12 röpirat*ban.

Az 1883-ban, Istóczy Győző vezetésével létrejövő magyarországi Antiszemita Párt társadalmi támogatottságát vizsgálva egyértelművé válik, hogy a két legfontosabb csoportot, amelyekre politikai sikereik és súlyuk növelése érdekében az antiszemiták támaszkodni kívántak, a (római) katolikus alsópapság és az egyetemi ifjúság jelentette.

A *12 röpirat* számaiban megjelenő cikkek, tanulmányok vizsgálata során megjelenik előttünk az „antiszemita pap” és az „antiszemita egyetemista” képe. Mindkettő a magyarság jövője szempontjából válik fontossá a *12 röpirat* retorikája szerint.

Az „antiszemita pap” elsődleges feladata a keresztény magyar hívek lelki gondozása mellett azok védelme minden olyan káros hatással szemben, amelyek veszélyt jelentenek annak életére, s így jövőjére. Ennek megfelelően jelenik meg a *12 röpirat* hasábjain az a gondolat, miszerint az antiszemitizmus a keresztény tanításokkal megegyező, azokat kiegészítő eszme, szemben a liberalizmussal és a humanizmussal, amelyek éppen a keresztény tanokkal állnak ellentétes viszonyban. Ez nem jelentett mást, minthogy az a pap végzi el lelkiismeretesen keresztényi kötelezettségeit, aki antiszemita.

Az antiszemiták másik fő támaszát (főként a budapesti) egyetemi ifjúság alkotta. Ennek hátterében az a gondolat állt, hogy a zsidósággal szembeni küzdelemben és annak sikeres lezárulta után a magyarság jövőjének alakításában a fiatal „intelligenciának” vezető szerep jut majd. Ezt a gondolatot erősítette pár száz budapesti egyetemi polgár fellépése, amely során biztosították Istóczyt támogatásukról.

A várt eredményt és támogatottságot azonban egyik csoport sem tudta biztosítani. Az egyetemi ifjak támogatása korán elhalt, míg a papság részéről néhány elszigetelt

hangon kívül (elsősorban a katolikus és egyben antiszemita országgyűlési képviselőket leszámítva) többre nem futotta.

Istóczynak a mozgalom hanyatlásával párhuzamosan be kellett látnia, hogy támogatást ettől a két társadalmi csoporttól sem várhat.

10.30–11.00: Vita

11.00–11.30: Kávészünet

11.30–12.00: Tanszéki retrospektív: az ELTE BTK ÚJMITT elmúlt egy éve

12.00–13.30: Ebédészünet

13.30–14.30:

II/I.szekció: Vidék és város a XIX. században

szekcióvezető: Dr. Pajkossy Gábor

Angelovics Helga:

Vay Miklós királyi biztosi működése a kolerajárvány idején (1831)

Előadásomban egy kiemelkedő formátumú konzervatív politikus, Vay Miklós (1802-1894) rendkívül összetett pályájának egy viszonylag rövid alperiódusát, a királyi biztosi működését szeretném bemutatni az 1831. évi kolerajárvány idején, elsősorban Borsod vármegyén keresztül, melynek ekkor főispáni helytartója volt.

Vay Miklós báró pályafutásáról mindeddig nem készült átfogó, nagyobb lélegzetvételű történeti összefoglaló, pedig sokirányú munkásságának ismerete úgy gondolom nélkülözhetetlen a század történetének megismeréséhez.

Jelen előadásom Vay pályájának egy fontos kezdeti állomását ismerteti, mely kapcsán megmutatkozik kiváló szervezőképessége, lojalitása, udvarhűsége és mindemellett bátorságáról is tanúbizonyságot tesz és személyes példát is mutat.

Miután a járványt egyetemes, országos és regionális összefüggésben is elhelyezem,

elemzem a királyi biztos és a vármegyei hatóságok együttműködését, egymással szemben támasztott elvárásait, illetve a felmerülő problémákat. Továbbá megragadva a politika-, társadalom-, gazdaság - és orvostörténeti dimenzióit is, a részletek közötti összefüggéseket, kölcsönhatásokat rekonstruálva teszek kísérletet Vay királyi biztosi működésének bemutatására, döntéseinek főként szubjektív indítékaira fókuszálva, kitérve szociális érzékenységre, ugyanakkor határozott és következetes elhivatottságára is. Végezetül a feldolgozott források alapján értékelem Vay tevékenységét.

Ezáltal nemcsak egy majdan elkészülő Vay életrajzhoz nyújthatok értékes információkat, hanem az első, magyarországi kolerajárvány történetéhez is, mely mind egykorúan, mind a történetírásban különös figyelmet kapott.

Megyeri Helga:

A Városliget a XIX. század végi országos kiállítások szolgálatában

1885-ben és 1896-ban a Városliget szolgált helyszínül két nagyszabású tárlatnak: az 1885-ös Országos Általános Kiállításnak és az Ezredéves Országos Kiállításnak. Ezeket természetesen jelentős városrendezési és közmunkák előzték meg, amelyek nagyban átalakították a terület képét, kiépültek a környező és a ligeten belüli utak, sor került a tó szabályozására, új épületeket emeltek, a ligetet vízvezetékkel látták el, s – noha a faállománynak számottevő részét áldozták is fel ennek érdekében – nagy gondot fordítottak a park rendezésére, a kertészeti színvonal emelésére.

Előadásom során összevetem az 1885 előtti, az 1885-ös és az 1896-os állapotokat, hogy kirajzolódjék, milyen célok mentén, mennyiben változtatták meg a Városliget képét a kiállítások. Arra keresem a választ, hogy egy kiállítás miként formálja át a maga igényei szerint helyszínét, s ennek a későbbiekre nézve milyen hatásai vannak,

például hogyan alakult a liget funkciója a város életében, hogyan változott társadalmi szerepe az 1885 előtti évekhez képest a századforduló idejére.

Kapitány Adrienn:

Magyarország úthálózata és útviszonyai a 19. század első felében

Előadásom középpontjában egy 1848-ban elkészült útösszeírás áll, amely a szűkebb értelemben vett Magyarország 111 legfontosabb posta- és kereskedelmi útját írja le egységes szempontok szerint, olyan részletességgel, amilyennel csak a katonai felmérések országleírásaiban találkozhatunk. Adatai elsősorban az áruszállítás feltételeire fókuszálnak: feljegyezték benne az utak hosszát, állapotát, építésük technikáját, a közlekedést nehezítő tényezőket, az útvonalon szedett vámok, fuvardíjak szokásos összegét és más egyebeket. E forrás mégsem eléggé ismert, pedig adatait nemcsak a elytörténeteszek és a közlekedéstörténettel foglalkozók, hanem a városhálózat, a gazdasági kapcsolatok és a kommunikáció történetének kutatói is haszonnal tanulmányozhatják. Előadásomban felvázolom az összeírás felhasználásával kapcsolatos módszertani és forráskritikai megfontolásokat, összehasonlítva más, közlekedéstörténeti kutatásokhoz gyakran használt kútfókkal. Ezenkívül kísérletet teszek arra, hogy bemutassam, milyen tanulságokkal és elemzési lehetőségekkel szolgál a vizsgált forrás a reformkori Magyarország útjaival, közlekedésével és kereskedelmével kapcsolatban.

14.30–15.00: Vita

15.00–15.30: Kávészünet

15.30–16.10:

II/II.szekció: Vidék és város a XIX. században

szekcióvezető: Dr. Pajkossy Gábor

Tamás Máté:

Gyűjtogatás Kanizsán, avagy kísérlet egy mezővárosi zsidó közösség rekonstrukciójára

1798. április 2-án, egy Zala vármegyei mezővárosban, Kanizsán (Canisa Maior) Josz Izrael zsidó metsző háza szándékos gyűjtogatás áldozatául esett. A gyűjtogatás esetéből kiindulva az előadás alapvető célja a mezővárosi zsidó társadalom vizsgálata. Melyek voltak azok a társadalmi és gazdasági folyamatok, amelyek együtt hatásának következményeként kialakult a Dunántúl egyik legnagyobb lélekszámmal rendelkező zsidó közössége? A népesedési folyamatok ábrázolásával arra keresem a választ, hogy a Batthyányak telepítés politikája mennyiben volt hatással a zsidó népesedésre, letelepedésre. A metsző esetéből kiindulva érdemes azt a kérdést feltenni, hogy mi jellemezte a zsidó és nem zsidó társadalom együttélését a mezővárosban. A közösség belső szervezetéről és működéséről alkotott képet közvetett források (főként vármegyei, földesúri és mezővárosi hatóságok elé került ügyek) alapján igyekszem felvázolni. Kanizsa mezőváros és uradalmi központ zsidó közösségének társadalomtörténeti rekonstrukcióját a zsidó népességre vonatkozó összeírások felhasználásával (Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Magyar Nemzeti Levéltár Zala Megyei Levéltára) kísérlem meg a Batthyányak földbirtokszerzésétől (1743) földesúri joghatóságuk megszűnéséig (1848) terjedő időszakban.

Tarján Tamás:

Lex Apponyi

A dualizmus kori magyar oktatáspolitikai és különösképpen a *Lex Apponyi* néven ismert 1907-08. évi oktatási reformok eddigi

történettudományi vizsgálatait egy sajátos szemlélet öröklődése jellemzi, nevezetesen, a témában íródott szakmunkák rendre azon implicit állításból indultak ki, hogy a korszak Magyarországra elnyomó nemzetiségi politika volt jellemző. E kiindulópont természetesen nem azt jelenti, hogy a kutatók mindegyike maradéktalanul elfogadta, vagy egységesen értelmezte a fenti állítást: historiográfiai vizsgálatokból kiténik, hogy a rendszerváltás utáni kutatások az oktatáspolitikai megítélését is jelentős mértékben árnyalták, mindazonáltal az értékelés és a kritikák állandó viszonyítási alapja a nemzetiségek ügye maradt. A *Lex Apponyi*t változatlanul a magyar imperializmus gondolatának, a trianoni békeszerződésnek és az utódállamok ténylegesen elnyomó kisebbségpolitikájának koordináta-rendszerében igyekszünk megérteni, ami a *valóban fontos*, illetve korábban is felvetett kérdések megválaszolását egyaránt lehetetlenné teszi.

Előadásom elsődleges célja annak bemutatása, hogy a *Lex Apponyi*ban látszólag kicsúcsosodó oktatáspolitikai elképzelés milyen szakmai érveken és ideológiai pilléreken nyugodott, illetőleg – a sajtóvíták és a törvény „készítésének” felvázolásával – milyen küzdelmek és kompromisszumok eredményeként nyerte el a jogszabály kész formáját. Különösen fontosnak tartom, hogy az 1907-08-as oktatási reformokat kiragadjam a „magyar glóbuszról”, és – egyrészt a korszak oktatásméleti trendjének, másrészt a kortárs brit, német és francia oktatási jogi szabályozás ismertetésével – nemzetközi kontextusba helyezzem őket. Ez az összehasonlítás megmutatja majd, hogy a *Lex Apponyi* értékelésének súlyát eddig teljesen hibás pontra helyeztük; a nacionalista, kultúrfajok versengésen alapuló filozófia, a hegeli világnézetből fakadó államideál és a társadalomszemlélet ugyanis éppen a reformok leggyakrabban bírált pontjaira teremtett követendőnek vélt európai precedenst.

Természetesen az előadásomban nem kívánok végtelen álláspontra helyezkedni: úgy vélem, a jogszabály eszmeiségét, bizonyos passzusait és

a gyakorlatban megmutatkozó kudarcát joggal érheti bírálata – ezt ki is fejtem majd –, egyúttal azonban azt is gondolom, hogy az objektivitás jegyében a *Lex Apponyi* kritikáját a nacionalizmus szubjektív megítélése helyett érdemesebb elfogulatlan érvekre alapozni. Ezt a gondolatot szánom az előadás végső tanulságának.

16.10–16.40: Vita

16.40–17.00: Kávészünet

17.00–17.30: **Johanna Mellis** angol nyelvű előadása: "Elite Athletes under State Socialism: An Analysis of Everyday Life, Gender and Memory(ies) in Hungary

2015. június 3. (szerda)

10.00–11.20:

III. szekció: Személyes források a XIX – XX. századból

szekcióvezető: Dr. Pritz Pál

Sós János:

Madarász József emlékiratai

Madarász József (1814-1915) országgyűlési követ, majd 1848-tól 67 éven át a sárkeresztúri kerület képviselője. A Függetlenségi Ellenzék és ezzel a kiegyezés-ellenzőinek emblematikus alakja. Személye megkerülhetetlen a dualizmus politika- és párttörténet kutatása során. Ebből adódóan emlékiratai – amelyek ötven év (1831-1881) válogatott naplójegyzeteit tartalmazzák – alapvető forrás, a korszak és kiváltképp a Függetlenségi ellenzék történetének vizsgálatához.

Előadásom első részében a mű szerkezetének bemutatását követően ismertetném, hogy az egyes részei/fejezetei mire és milyen jellegű információkkal szolgálhatnak a kutató számára, a korszakot illetően. Emlékiratok, illetve személyes források vizsgálatánál fontos megválaszolni

azokat a kérdéseket, hogy az adott személynek milyen céljai, motivációi voltak ezek elkészítéséhez, amennyiben pedig saját maga megjelentette művét, a kiadás körülményeinek tanulmányozásától sem lehet eltekinteni.

A fenti kérdések megválaszolása mellett ki szeretnék térni a személyes források – ezen belül Madarász emlékiratainak – buktatóira, felhasználásuk módszereire is. Ezzel és a Függetlenségi Ellenzék történetével kapcsolatban pedig, előadásom végén, Madarász művét összevetném Irányi Dániel Megjegyzések Madarász József emlékirataira című írásával.

Pettinger-Szalma Vendel:

Zimándy Ignác képe és önképe

„...a katolikus jogok bátor védője, apostoli szellemű plébánosunk, volt országgyűlési képviselő; a kitünő író és lelkes szónok, a magyarság buzgó előharcosa, a kisdedek pártfogója s a legnemesebb emberbarát...” – Zimándy Ignác (1831-1903) törökbálinti plébános, politikus és publicista egyházi tevékenysége mellett legalább ötven írásos munkát hagyott maga után. Számos röpiraton kívül 1879-től kezdődően szerkesztette és írta az *Ébresztő Hangok* című sorozatot, amely 1902-ig összesen 19 könyvet élt meg, de az egyes könyvek bizonyos esetekben több, akár hat kötet terjedelemben is megjelentek. Könyvei kezdetben vitairatok és tudományos igényű tanulmányok voltak, az 1880-as évektől azonban politikai felhangot kaptak, azokban antiszemita nézeteinek adott hangot, végül az 1890-es évek derekától élete végéig folytatódóan adta ki Kossuthot bíráló műveinek sorát. Zimándy a Székesfehérvári Egyházmegye történetének Prohászka Ottokár utáni második legtermékenyebb klerikus szerzőinek egyike.

Előadásomban röviden ismertetni szeretném Zimándy Ignác életrajzát, valamint részletesebben bemutatnám önéletráskötetét, amely utóbbiak fényében érthetőbbé válik konfliktusokkal terhelt

személyisége, illetve a már életében kibontakozó, lokális jelentőségű és koronként változó személyi kultusza.

Nagy József:

„Öreg” székely határőrök emlékei az első világháborúról az 1944. évi harcok idején

A székely határőrséget a magyar katonai vezetés 1942-ben hozta létre részben milic alapon a magyar királyi Honvédség részeként. A mintegy 20 gyalogzászlóaljból álló határőrség először 40 és 60 év közötti tartalékosokból állott, majd 1943 őszén közel 10.000 18-19 éves levente bevonultatásával fiatalították meg a csapatok állományát. A területi alapon, településenként szervezett határőr-zászlóaljok állományába gyakran került szomszéd a szomszédal vagy éppen apa a fiával. A székely határőrséget először 1944 tavaszán mozgósították, majd 1944. augusztus elején a zászlóalj felvonultak a székelyföldi, keleti átjárók hegyszorosaiba, ahol védelmi állást foglaltak a közelgő szovjet invázióval szemben. Elsősorban a magasabb gerinceken építettek ki védőállásokat, a főbb átjárókat a sokkal ütőképesebb határvadász-zászlóaljok és az Árpád-vonal erődszázadai védtek.

A fiatal határőrök vagy népiesen „leventekatonák” közül közel 150 fővel készítettem hang és videó interjút az elmúlt években, sokan még ma is élnek közülük. Emlékeikben az öregekkel való katonai szolgálat elevenen él, hiszen 1944 augusztusában esténként az első világháborút megjárt „öreg” meséltek a puskaport nem szagolt „fiataloknak” a háborúról, az „oroszkorról” és minderről, ami egy hegyoldalon kuporgó 18-19 éves fiatal foglalkoztatott abban a pillanatban. Hogy ez milyen hatással volt a határőrség moráljára azért vitatott kérdés, mert a fiatal határőrök emlékeit átította az utókor gondolatvilága.

Schweininger Péter:

„Mintha az édesapa veszténél el gyermekei egy részét...”

Huszdik századi sváb sors egy vértesi falu visszaemlékezés-irodalma alapján

Tervezett előadásom tere a Fejér megyei Szár község, amely a török idők utáni betelepítéstől a 20. század közepéig kizárólag német nemzetiségű lakosokkal rendelkező parasztfalu volt. Éppen ezért az 1946-os és 1948-as sváb kitelepítés, ill. az államosítás folyamata érzékenyen érintette az itt élők zárt világát.

Nem csoda, hogy a paraszti kultúra gyér írásbeliségének keretein belül is fennmaradt néhány írásos anyag erről a drámai változásokat hozó időszakról. Ezekben a dokumentumokban nemcsak a köztörténeti folyamatok helyi eseményei, lenyomata figyelhető meg, hanem egyes kortársaknak az erre vonatkozó szubjektív reflexiói is, olykor megrendítő formában. A helyi plébános naplőbejegyzései, a kitelepítettek hazaküldött levelei, a 21. században papírra vetett élettörténetek vagy éppen egy emlékezetből megrajzolt 1946. előtti falutérkép mind-mind szubjektív forráscsoport, a visszaemlékezések sajátos műfajai sorolhatók. Segítségükkel pontosabban írhatók le a helyi közösség által megélt történelmi események, fejlemények, másrészt rálátást nyerhetünk ezeknek a személyes átélésére is.

Előadásomban ezeknek a forrásoknak a mentén, egy-egy lakójának a példáján keresztül, szeretném vázlatosan bemutatni Szár község és a huszadik században élt sváb ember dilemmáit, döntéseinek hátterét, így a „boldog békeidő” jelentését körükben, a „kollektív bűnösség” megélését, a túlélés és boldogulás kilátástalansága közepette is működő érzelmi technikáit, a viszonyt, ami a kitelepítettek helyett érkező új „telepesekhez” fűzte őket.

Írott forrásaimat az oral history módszereivel készített interjúim anyagával is szeretném kiegészíteni.

11.20–12.00: Vita

12.00–13.30: Ebédszünet

13.30–14.50:

IV. szekció: 1945 utáni történelem

szekcióvezető: Dr. Baráth Magdolna

Lengyel Eszter:

Termelőszövetkezetek új megközelítésben

Az előadás célja az agrártörténet kutatásának mai lehetőségeinek bemutatása mikro és makro szinten. Mikroszintű források alatt a mezőgazdasági termelőszövetkezetek helyi anyagának vizsgálatát értem, így előadásomban a termelőszövetkezetek alapszabályát, a tsz vezetők adataira vonatkozó kérdőíveket, közgyűlési és vezetőségi ülési jegyzőkönyveket, zárszámadásokat, és gazdasági beszámolókat mutatom be. Ezen források nem csak a gazdaság működésének vizsgálatára, hanem a társadalmi kép, a tsz társadalmi összetételének megrajzolására, vizsgálatára is alkalmasak. Az egyes források gyengeségeinek és erősségeinek ismertetése mellett arra a kérdésre igyekszem választ adni, hogy az egyes források mire használhatók fel. Ezen források kutatása során számos esetben torzításokkal kell számolnunk, így egy újabb módszer, az "oral history", mint kontrollforrás, kortársak emlékezetének, tapasztalatainak bevonásával alkothatunk a valósághoz még közelebb képet. A forrásbázis tovább bővíthető statisztikai kimutatások, a helyi sajtó anyagának, valamint fotóknak a bevonásával is. Eddigi kutatásaim során elsősorban mikroszintű források vizsgálatára támaszkodtam, de előadásomban a kutatásra váró makroszintű forrásokról is áttekintést adok, így a pártközpont anyagai mellett az agrártárca, s más főhatóságok iratanyagaira is kitérek. Megkülönböztetett figyelmet érdemelnek az állambiztonsági források is.

Huhák Heléna:

A pártakat vizualizálása - Szemléltető agitáció a Rákosi-korszakban

Előadásom célja az államszocializmus egyik jellegzetességének, az ún. szemléltető agitációnak a bemutatása, melyen keresztül nemcsak a Magyar Dolgozók Pártja propaganda tevékenységének egyik fontos pillére ismerhető meg, hanem az e mögött álló ideológia, a központi agitációs osztályok és a helyi pártszervezetek kádereinek munkája, a pártoktatás elméleti és gyakorlati útmutatásai is.

A Magyar Népköztársaság városai, falvai az 1940-es évek végére sosem látott agitációs díszletbe öltözködtek: a közigazgatási, közösségi tereket, a munkahelyeket és a magánlakásokat is beborította a szocialista termeléshez, az MDP-hez és vezetőihez kapcsolódó ábrázolások tömkelege. Szerteágazó apparátus épült fel, melynek célja a propaganda több csatornán és fórumon, különféle eszközökkel való terjesztése volt. A burjánzó bürokrácia, az utasítás-végrehajtás-ellenőrzés „szentháromsága”, és a kor vadhajtásai e területet sem kímélték. Az agitációnak a különféle broszúrákban és segédanyagokban megfogalmazott, ideális működtetése az esetek többségében igen távol állt a valóságtól.

A szemléltető agitáció a szocializmus valamennyi jelenséghez kapcsolódott, így az ünnepek, évfordulók, a munka világának eseményei, a munkaversenyek, a tévesztés stb., a folytonos „éberség” rítusai és szimbólumai vizuálisan is leképeződtek.

A korszak emberinek közérzetét nagyban befolyásolta a propagandaképekkel és jelszavakkal teletűzdelt vizuális környezet, amelynek elemei az ellenségesnek kikialtott csoportok megbélyegzésének is „kreatív” alátámasztói voltak.

A vizuális propaganda képzeletbeli katalógusát fellapozva a tucatnyi eszköz és módszer tanulmányozása mindemellett arra is rávilágít, hogy a párt - hűségesen másolt szovjet mintára - milyen értelmi és érettségi szinten állónak

gondolta az ország lakosságát és milyen „nyelven” látta eredményesnek meggyőzni valamennyiüket politikájának helyességéről.

Szikszi Zsolt:

Mentelmi ügyek az Ideiglenes Nemzetgyűlés időszakában

Leszámolások a kommunista párton belül

A parlament közhatalmi, államhatalmi szerv egyik legfőbb része, amely hordozója az állami szuverenitásnak. A mentelmi jog fő rendeltetése: tagjai személyes biztonságának fokozott védelmével óvja a törvényhozó testület függetlenségét a parlamenten kívüli illetéktelen befolyásoktól és zaklatástól. A mentelmi jog az olyan megalapozatlan hatósági üldözéssel szemben nyújt védelmet, amely a képviselőt törvényhozói funkciója, képviselői tevékenysége közben érheti. A vizsgált korszakban rövid betekintést nyerhetünk, hogyan alkalmazták ezt a parlamenti jogot, miként sikerült kiépíteni intézményesített formáját újra a második világháború után és miként élt vissza a belügyi hatalom és a mögötte álló kommunista párt politikai monopóliumával már a kezdetektől. Az Ideiglenes Nemzetgyűlés idején külön érdekesség egyes kommunista párti és szakszervezeti képviselők (Dobó István, Dancza Lajos, Cseh János, Csikós János, Poprádi Pál) brutális félreállításai, a mentelmi joguk szinte semmibe vételével.

Pál Zoltán:

Magyarítani a mechanizmust

Az 1968-as magyarországi gazdasági reform propagandája

1968. január elsején életbe lépett Magyarországon az új gazdasági mechanizmus. A többéves előkészítő munka után bevezetett reform egy időre szakított a klasszikus parancsuralmi gazdasággal, mely addig jellemezte a szocialista világot. A hivatalos hangulatjelentések,

visszaemlékezések szerint az új mechanizmust kedvező társadalmi légkörben indították útjára, a népesség döntő többsége egyetértett a gazdaságpolitikai váltással. Az MSZMP vezetése azonban semmit sem bízott a véletlenre: a többéves elméleti előkészítő munkával párhuzamosan az 1960-as évek közepétől számos tervezetet dolgoztak ki azért, hogy minél szélesebb körben népszerűsíthessék az új irányvonalat. A pártvezetés ugyanis pontosan tudta, hogy a magyar állampolgárokat – akiket az addig eltelt két évtizedben folyamatosan arra kényszerítettek, hogy fogadják el az állami tulajdon felsőbbrendűségét a magántulajdonnal szemben – most arról kellett meggyőzniük, hogy a piacgazdaság bizonyos elemei jól alkalmazhatóak szocialista viszonyok között is. A feladat nem volt egyszerű, több visszaemlékezéssel ellentétben a reformok iránt számos társadalmi rétegben jelentős bizalmatlanság, tartózkodás volt észlelhető, ezért a párt-, és állami szervek komoly erőket mozgósított az emberek meggyőzésére. Ám magával az MSZMP-apparátussal is el kellett fogadtatni az új irányvonalat. A vezető káderek szakemberek segítségével kiadványok tömegeit, tájékoztató előadások tucatjait vetették be a reformok propagálására, a rádióban és a televízióban külön műsorokat szenteltek az új gazdasági mechanizmus előnyeinek bemutatására. Az előadásban ezt a propaganda tevékenységet szeretném eddig fel nem használt források segítségével elemezni.

14.50–15.30: Vita

15.30–16.00: Kávészünet

16.00–17.00: Kerekasztal-beszélgetés a tanszék volt doktoranduszaival: Élet a fokozaton túl...

17.30: Kötetlen beszélgetés a Fecskében

A konferencia szervezői:

Angelovics Helga
Kiss Alexandra és
Fekete Bálint (plakát tervezés)
Sós János

A konferencia támogató:

moma.elte.hu

